

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

בסוגיא דיומא גבי הדלקת המנורה מאש המזבח

יפלפל בביאור הסוגיא, אי "אש תמיד" קאי במנורה או במזבח / יציע דרך חדשה להדבר תלוי בפלוגתא התנאים שם ועפ"ז יכריע חקירה יסודית בגדר דין הדלקת מנורה מן המזבח

שממנו צריך ליקח האש למנורה.

[ומצינו בכמה מקומות היכא דאיכא דין דאורייתא שיש לו הסתעפות בתרי דיני, ותלויים הם זה בזה – דיש מקום לדון מהו הסיבה ומהו המסובב, כגון חקירת הגאון מרוגצוב (צפע"ג הל' מתנות עניים לה, ג ואילך. הל' נדרים ח. ד. ועוד), גבי הקרבת שתי הלחם דשבועות דצריך להקריבם מהתבואה החדשה, וקודם לזה אסור להקריב מנחה אחרת מן החדש (כמבואר במנחות סח, ב ואילך. פג, סע"ב), ופלפל בזה מהו העיקר הגורם, אם זהו דין בשתי הלחם שצריכים להיות המנחה הראשונה הבאה מן החדש, ומזה נסתעף אסור הקרבת מנחה אחרת מן החדש, או שהוא דין במנחות המקדש

גרסינן ביומא מה: דמדכתיב (פרשתנו ו, ו) "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" דרשינן "אש תמיד שאמרת לך (אש שאמרת לך בה תמיד, והוא של מנורה שנאמר בה להעלות נר תמיד, רש"י) – לא תהא אלא בראשו של מזבח החיצון", היינו דמקומה של אש המנורה הוא על מזבח החיצון, והדלקת נרות דכל יומא תהא ניטלת מעל המזבח החיצון (כלשון רש"י שם).

ויש לחקור חקירה יסודית בהך חיובא, אם יסוד דין זה של התורה הוא דין במנורה שהאש שלה צ"ל מן המזבח, או שמא זהו דין במזבח, היינו דבר הנוגע למזבח כהלכתו – שאחד מדיניו הוא

(מלבד יוה"כ שהיו מוסיפין אחת לכו"ע, עיי"ש), דלר' יהודה היו ב' מערכות, א' מערכה גדולה וא' מערכה שני' של קטורת, ולר' יוסי היו ג', הנך תרי דר' יהודה ועוד א' של קיום האש (שאם אין אש של מערכה גדולה מתגבר מוסיפין עליו מזה, רש"י), ולר"מ ד' היו, הנך תלת דר' יוסי ועוד א' לשריפת איברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב; וכולהו ילפי להו מקראי דפרשת מזבח שבפרשתנו, ד"היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה - זו מערכה גדולה", "ואש המזבח תוקד בו - זו מערכה שני' של קטורת", ור' יוסי הוסיף ולמד קיום האש מאידך קרא ד"והאש על המזבח תוקד בו" (ור' יהודה יליף מיני' מלתא אחריתא), ור' מאיר הוסיף ולמד אש דאיברים ופדרים שלא נתעכלו מריבויא דוא"ו שבתיתת "ואש" (ואידך רבנן סברי דלא דרשינן יתורא דוא"ו בתורה). ולאחרי כל זה דרשינן לכו"ע מאידך קרא ד"אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" האמור בפרשה - "אש תמיד שאמרת לך לא תהא אלא בראשו של מזבח החיצון, למדנו אש למנורה כו". ונראה דנקטינן בפשטות דרק מוקדות הנזכרים לפנ"ז הם מוקדות של מזבח, אבל "תוקד" דהאי קרא קאי במנורה לכו"ע.

אבל מאידך, גם בסוגיין גופא מצינו דלא נקטינן דלגמרי לא מיירי במוקד של המזבח, דהא לעיל שם (לאחרי ביאור כל הפלוגתא וקודם הדרשה הנ"ל גבי מנורה) פריך "אש תמיד למאי אתא (כיון דדרשת כל מוקדות דענינא, רש"י)", ומשני ד"מבעי לי' לכדתניא אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה - לימד על מערכה שני'

שצריכות דבר המתיר להקריבם מן החדש, וקבעה תורה שהמתיר הוא שתי הלחם הנקריבים לפנייהן. ויש בזה נפקותא גדולה לדינא, עיי"ש ובלקו"ש חל"ב אמור ב].

ונפקותא בנדו"ד לדינא היכא דמשום איזה טעם אין מצוי בידם אש המזבח, אי מעכב הדבר לגמרי הדלקת המנורה, דאם הוא דין במנורה נמצא דבדליכא אש מזבח לא מצינן להדליק המנורה, כי יש בה דין שהדלקתה צ"ל מן המזבח, אבל אם הך דינא הוא רק דין במזבח שצריך ליקח ממנו האש למנורה, הרי בדליכא אש מזבח פקע החיוב וידליק המנורה מאש אחרת.

והנה לפום ריהטא תלוי הדבר איך נפרש כוונת הש"ס גבי הך קרא ד"אש תמיד", דבפשטות הכוונה היא לפרש ד"תוקד" האמור כאן לא קאי באש המזבח אלא באש היוקדת על המנורה, וכאילו נאמר כאן "אש תמיד [היינו מנורה] תוקד מעל המזבח" [היינו מאש שעל המזבח], וא"כ יש כאן דין העוסק בדיני מנורה. אבל האמת יורה דרכו שמצינו במקומות אחרים דדרשינן מהך קרא להדיא כמה ענינים בנוגע לאש המזבח, עיי' בספרא במקומו, ועייג"כ ברמב"ם רפ"ב מהל' תמידין ומוספין מה דילפינן מכאן לאש המזבח, ועוד, ולפי ילפותות אלו עכצ"ל דנקטינן דקאי על אש המזבח.

ובאמת יל"ע בשיטת הסוגיא דיומא, דמהמתבאר לעיל מיני' נראה כצד הראשון הנ"ל (ודלא כמשמעות הילפותות שבשאר המקומות). דנחלקו התם תנאי כמה מערכות של אש היו על המזבח בכל יום

המזבח והמערכות שבו כו'). ויל"ע.

ונראה לומר דמצינו בזה דרך אחרת ומחודשת ע"פ שיטת רש"י בפירושו עה"ת. ובהקדים שלכאורה סותר עצמו אי נקטינן דהאי קרא מיירי במזבח או במנורה, וכמו שנתחבטו בזה כבר הרא"ם והגו"א כאן. דעל "אש תמיד" אכן פירש "אש שנאמר בה תמיד הוא שמדליקין בה את הנרות, שנאמר בה להעלות נר תמיד, אף היא מעל המזבח החיצון תוקד", ומשמע דמפרש להדיא דמוקד האמור כאן היינו מוקד של המנורה. אבל בפסוק שלפנ"ז כתב רש"י "ריבה כאן יקידות הרבה, על מוקדה, ואש המזבח תוקד בו, והאש על המזבח תוקד בו, אש תמיד תוקד על המזבח, כולן נדרשו במסכת יומא שנחלקו רבותינו במנין המערכות שהיו שם", ונראה להדיא דלדידי' אף יקידה אחרונה ד"אש תמיד תוקד על המזבח" נמנית בכלל יקידות שריבה במזבח, שהרי הדגיש דכולן - משמע כל יוקדות שהזכיר לפנ"ז - נדרשו לענין מנין המערכות שהיו על המזבח כו', היינו דאף "מוקד" זה מיירי באש שעל המזבח [ועיי' נמי בפירושו רש"י תיכף לאחר פירושו הנ"ל גבי אש תמיד, דפירש ד"לא תכבה" מיירי בדין המזבח]. והמפרשים הנ"ל דחקו דלא נתכוון כאן רש"י לנקוט שמוקד האחרון אף הוא של מזבח, ולא בא אלא לציין היכן נדרשו הנך פסוקים, ונמצא אין הלשון מדוייק בשלימות, כי בדרך כלל כשרוצה רש"י רק לציין היכן נדרשו המקראות אין דרכו להוסיף עוד מלבד ציון הסוגיא, וכאן טרח להוסיף ולהדגיש "שנחלקו רבותינו במנין המערכות כו'" (עיי"ש במפרשים שנחקו קצת לחלק ולהפריד לשון רש"י), ונראה יותר

של קטורת שלא תהא אלא על המזבח החיצון" נורק לאח"ז דריש "אש מנורה מנין כו'" ומביא הילפותא הנ"ל מהאי קרא גופא ד"אש תמיד גו'"], הרי דנקטינן דמיירי במוקד שעל המזבח. וגם את"ל דיש לפרש דבמסקנת פוגיא זו לא הובא כתוב זה לענין מערכת המזבח והדרשה לענין המנורה היא הדרשה הנשאת (ומשמע דנאמרה אליבא דכל התנאים דהתם), עדיין יש לדון אם כך הוכרעו הדברים להלכתא (כיון שכנ"ל במקומות אחרים מצינו להדיא דדרשינן מהך קרא לדיני אש המזבח), דהנה הרמב"ם דפסק כר' יוסי שהיו ג' מערכות (ראה לח"מ הל' תו"מ שם) הביא שם ה"ד הך קרא דאש תמיד לענין מערכה שלישית שעל המזבח לקיום האש, וכן משמע בירוש' יומא פ"ד ה"ו.

ואולי י"ל דבאמת גם לפי הילפותא שבמסקנת סוגיין עדיין יש לפרש דאליבא דר' מאיר ור' יוסי דאיכא מערכה ג', אכן "אש תמיד" קאי במזבח, ורק דדרשינן נמי מהאי קרא, מתיבת "תמיד" (המרמזת ל"אש שאמרת לך בה תמיד"), לענין אש המנורה (עיי' דברי דוד להט"ז על התורה).

אולם, לענין החקירה דלעיל אם הדלקת מנורה מן המזבח הוא דין במנורה או במזבח - נראה דעל דרך ההלכה נקטינן שהוא דין במנורה. עיי' בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד הל' תמידין פ"ג הי"ג אי הך דינא הוא דין חיובי בנר מערבי או שעיקרו דין שלילי "שלא יביא ממזבח הפנימי ולא מבית הכירים", ואכ"מ, ומשמע דלכו"ע מיהת הוא דין במנורה (ודו"ק היטב במה שהרמב"ם כתבו לדין זה בפ"ג שם, דמיירי במצות מנורה, ולא בפ"ב דמיירי באש

לקראת שבת

יט

ולשיטתו יש לבאר דיש גם מעלה בדרך לימוד פשט המקרא לומר דמיירי במנורה דוקא. והוא כי לפי הפשט קשה לומר ד"תמיד" בא להוסיף לענין המזבח אחר שנאמר כבר "לא תכבה", כי "לא תכבה" היינו כבר שאסור בהפסק לגמרי, ואילו "תמיד" יכול להתפרש גם דבר הנעשה בקביעות אפי' שיש בו הפסק (עיי' מה שפי' רש"י גופי' ר"פ תצוה), ועל כן יש עדיפות לומר דהכתוב מיירי במנורה.

והנה בדרך לימוד הפשט - יש עוד מעלה בשיטת ר"מ דמיירי באש, והוא מצד זה שלא ייתכן שבאמצע פרשת מזבח נזכרה אש המנורה (ועיי' בפירוש הראב"ע, ראש הפשטנים, דאכן פירש דמיירי במזבח ולא במנורה), ומעתה י"ל דמשום כך ס"ל לרש"י דאף למאן דדריש גבי מנורה - עדיין עלינו לפרש דהוא דין במזבח, כצד הב' בחקירה דלעיל, ואזי מחוור היטב מה שנאמר הדבר בפרשת מזבח. וזהו דיוק לשון רש"י על התורה ששינה קצת מל' הש"ס וכתב "אף היא מעל המזבח החיצון תוקד", פירוש דהוא דין נוסף המצטרף אל הקודמים, שכולם דיני יוקדות של מזבח, דיש דין נוסף במזבח שצריכה אשו להיות גם זו שממנו תודלק המנורה.

דהא דנחלקו הוא דבר שהוצרך להדגישו וצ"ע אמאי. ולהוסיף, דלדברי המפרשים קשה גם להבין מה ראה רש"י כלל ועיקר להזכיר התם גבי "יקידות הרבה" שיש על המזבח, גם יקידה זו האחרונה שהיא של מנורה לשיטתי'.

וע"כ נראה דלשון רש"י בדוקא נאמר ורצה להקדים ולהדגיש דהך פירושא שיביא להלן גבי "אש תמיד" לענין אש המנורה - תלוי ועומד הוא בין הנך תנאי שנחלקו במס' יומא ונלהעיר דגם בירוש' הנ"ל משמע נמי דמפרש דהא דאמרין הכתוב מיירי באש המנורה הוא דבר התלוי בין הדיעות, עיי"ש]. פירוש, דלדעת ר"מ דארבע מערכות היו, "ריבה כאן יקידות הרבה" ממש, אכן סברת פשט המקראות נותנת דאחר ש"ריבה כאן" לגמרי, י"ל דכ"ץ יקידות שמזכיר הכתוב קאי ב"כאן", באש המזבח - ואליבא דידי' קרא ד"אש תמיד" ודאי מיירי במערכות המזבח (וכמשמעות הא דילפינן במק"א מהך קרא דינים לאש המזבח, כנ"ל). אבל הפירוש שיבוא להלן בדברי רש"י, דהכתוב מיירי באש המנורה, אין רש"י אומר אלא דלדעת ר' יהודה ור' יוסי (שהיו רק ב' או ג' מערכות. או שמא י"ל יותר דר' יוסי כר' מאיר בזה כי ג' היינו נמי יקידות הרבה, ורק ר' יהודה פליג),

